

Turvattomuus Iranin kaupungeissa

Aliakbar Almaspour¹

Johdanto

Millaista on elämä iranilaiskaupungeissa, joita valvoo tiukasti uskonnolliseen ideologiaan nojautuva valtio? Miksi Iranin kaupungit eivät ole turvallisia, ja mikä on Iranin hallituksen ja sen toimien rooli turvattomuuden tuottamisessa?

Iranissa on useita etnisiä ryhmiä, jotka puhuvat äidinkielenään useita eri kieliä. Maan ainoa virallinen kieli on kuitenkin persia, eikä esimerkiksi kouluissa muita Iranissa puhuttuja kieliä ole koskaan voinut puhua, lukea eikä kirjoittaa vapaasti. Iranissa kaupunkien virastoilla ja kaduilla on ainoastaan persiankieliset nimet. Esimerkiksi Kurdistanin ja Azerbaidžanin lääneissä ja myös muilla etnisillä alueilla katujen tai paikkojen nimiä ei ole kirjoitettu niiden pääkielillä kurdiksi tai azeriksi ja muilla etnisillä kielillä toisin kuin Suomessa, missä nimet näkyvät katukuvassa kaksikielisillä paikkakunnilla sekä suomen että ruotsin tai saamen kielillä.

Vähemmistökielten tukahduttaminen on yksi poliittisen vallankäytön muoto, jolla vähemmistökansoja painostetaan Iranissa unohtamaan omat oikeutensa ja käyttämään ainoastaan valtion määräämää kieltä. Kun muut etniset kulttuurit sulautetaan valtion määräämään kulttuuriin, vähemmistökulttuurit näivettyvät ja lopulta katoavat. Näin Iranin valtio kaikin keinoin, viime kädessä väkivallalla, yrittää toteuttaa ideologiaansa erityisesti kaupungeissa.

Loukkaukset vähemmistöjä kohtaan ovat myös ihmisoikeusloukkauksia. Ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia. Näiden oikeuksien riistäminen ihmisiltä mistä tahansa syystä on väärin (ks. Toivonen & Mattila 2015). Iranin ihmisoikeustilanteesta ei ole saatavissa luotettavia tilastoja, sillä Iranin islamilainen hallitus kontrolloi myös ihmisoikeusrikkomuksista raportointia. Joka vuosi kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt protestoivat Iranin valtion ihmisoikeusloukkauksia vastaan, mutta Iranin islamilainen tasavalta joko torjuu ihmisoikeusloukkaukset tai pitää ihmisoikeuksia länsimaisena konstruktiona ja islamin vastaisena asiana.

Tekstissäni pohdin Iranin valtion toimien vaikutuksia kansalaisten elämään tiukkojen uskonnollisten johtajien ja heidän sotilaskoneistonsa alla. Nojaan aiempiin havaintoihini ja kokemuksiini Iranista ja sen poliittisesta järjestelmästä ja peilaan niitä erityisesti poliisin pahoinpitelemän kurdinaisen Mahsa Aminin kuolemaan sekä sen nostattamiin mielenilmauksiin iranilaiskaupungeissa. Lähteinä käytän iranilaista poliittista kirjallisuutta ja verkko-artikkeleita. Tarkastelen Mahsa Aminin kuoleman nostattamia tapahtumia suhteessa ihmisoikeuskäsityksiin, minkä jälkeen tarkastelen erityisesti sitä, miten valtion toiminta rajoittaa ihmisten elämää ja valintoja ja miten nykytilanne heijastuu konkreettisesti kaupunkeihin tuottaen siellä köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Tällä tavoin ajateltuna kysymystä ihmisoikeuksista ja niiden toteutumisesta ei voida ainakaan täysin erottaa kaupunkien arjesta.

1 YTT, erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti, <aliakbar.almaspour@migrationinstitute.fi>

Mitä Mahsa (Zhina) Aminille tapahtui?

Viime aikojen näkyvimpiä ja laajinta kansainvälistä huomiota saaneita tapahtumia Iranissa ovat olleet mielenosoitukset, jotka saivat alkunsa syyskuun 2022 tapahtumista. Tuolloin, tarkalleen 13.9.2022, Teheranin moraalipoliisi (pers. *Gasteh Ershad*) pidätti kurdinaisen Mahsa (Zhina) Aminin. Moraalipoliisin tulkinnan mukaan Mahsa ei ollut noudattanut islamilaisia pukeutumismääräyksiä, joiden mukaan naisen tulee käyttää vartalon ja hiukset peittävää hijabia. Kolme päivää pidätyksensä jälkeen Mahsa kuoli sairaalassa ”poliisin kovan kohtelun seurauksena”. Kuolemaa seurasivat valtionvastaiset mielenosoitukset useissa iranilaiskaupungeissa (Yancey-Bragg 2022). Valtion reaktio mielenosoituksiin todistaa, että Iranin kaupungeissa ihmisoikeudet eivät ole toteudu. Joidenkin lähteiden mukaan Mahsan pukeutuminen ei ollut ristiriidassa hijabin käyttöä edellyttävän lain kanssa, mutta tästä huolimatta poliisit ottivat hänet kiinni (*Beytoote* 2022).

Tapahtumat saivat alkunsa syyskuussa 2022, kun 22-vuotias Mahsa matkusti Iranin Kurdistanista historiallisesta Saqqezin kaupungista pääkaupunki Teheraniin vierailuille sukulaistensa luo. Saqqez on Iranin Kurdistanin läänin toiseksi suurin kaupunki ja sen asukkaat ovat sunnimuslimeja. Perheen piirissä Mahsa tunnettiin kurdinimellä nimellä Zhina, joka suomeksi tarkoittaa elämää. Iranissa ei kuitenkaan ole aina mahdollista antaa lapselle kurdinimeä viranomaisten kieltojen vuoksi. Virallinen nimi Mahsa onkin vanha iranilainen nimi ja tarkoittaa kaunista kuuta.

Mahsa matkusti lomalle Teheraniin muutamaksi päiväksi, minkä jälkeen hänen oli tarkoitus aloittaa opiskelut Orumiehin kaupungin yliopistossa. Tiistai-iltapäivällä 13. syyskuuta hän meni veljensä seurassa Teheranin keskustaan, jossa Hakanin metroasemalla partioi moraalipoliisin auto. Metroasemalla neljä poliisia, kaksi naista ja kaksi miestä, ottivat hänet kiinni. Mahsan veli pyysi poliiseja vapauttamaan hänen siskonsa, mutta poliisi löi häntä niin, että veljen käsi murtui. Mahsa puolestaan laitettiin poliisiautoon ja vietiin moraalipoliisin asemalle. Poliisi julkaisi videon, jolta näkyi, että poliisiasemalla oli myös muita kiinniotettuja naisia. Videossa Mahsa pyörtyy ja kaatuu maahan, jonka jälkeen hänet siirrettiin Kasran sairaalaan. Hän oli koomassa useita päiviä ja lopulta kuoli. Poliisin mukaan Mahsan kuolinsyynä oli sairaus, mutta perhe on kiistänyt tämän ja väittänyt kuoleman johtuneen siitä, että poliisi oli lyönyt Mahsan päähän.

Tapaus vaikutti kovasti iranilaisten tunteisiin, ja kansalaiset lähtivät eri kaupungeissa kaduille protestoimaan rauhanomaisesti valtion käyttämää väkivaltaa vastaan ja tuomitsemaan sen käytön. Nämä iranilaisten reaktiot juontavat juurensa siitä, että valtio on vuosikymmenten ajan rikkonut naisten ja maan etnisten vähemmistöryhmien ihmisoikeuksia.

Ensimmäinen mielenosoitus poliisin toimintaa vastaan järjestettiin Teheranissa Kasra-sairaalan edessä. Hautajaisten jälkeen, joita vietettiin 17.9.2022, Mahsan kotikaupungissa Saqqezissa mielenosoittajat lähtivät kulkemaan rauhanomaisesti kaupungin hallintovirastoa kohti, mutta pian poliisit alkoivat ampua heitä. Poliisin toiminnan seurauksena moni mielenosoittajista haavoittui. (*Radiofarda* 2022b.) Saqqezin jälkeen Sanandajissa, Iranin Kurdistanin läänin pääkaupungissa, järjestettiin mielenosoitus, jonka poliisi myös yritti nujertaa. Pian mielenosoitukset levisivät lähes jokaiseen Iranin kaupunkiin. Maaseudullakin on ollut mie-

lenosoituksia, mutta niiden määrä on ollut vähäisempi kuin kaupungeissa. Iranilaiset lähtivät kaduille huutamaan iskulauseita Iranin hallintoa vastaan ja vaativat muutosta koko Iranin poliittiseen järjestelmään ja papiston valtaan. Joka kerta poliisit ja siviilipoliisit hyökkäsivät mieltään osoittavia ihmisiä vastaan, minkä seurauksena satoja ihmisiä on kuollut ja tuhansia vangittu. (Vrt. myös Nurizadeh 2011, 285.)

Radiofardan (2022a) mukaan mielenosoituksia oli 21.9.2022 mennessä järjestetty yli 83 kaupungissa. Laskuista kuitenkin puuttuu kaupunkeja kuten Sanandaj, jossa mielenosoituksia oli järjestetty alusta alkaen. Iranin valtio pyrki kontrolloimaan ja lopettamaan protestit kohdistamalla väkivaltaa kaikkiin mieltään osoittaneisiin, myös viattomiin ja sivullisiin aikuisiin ja lapsiin. Ihmisoikeusjärjestö Heranan raportin mukaan 82 päivän aikana Iranin mielenosoituksissa surmattiin 481 henkilöä. Näistä järjestö on todentanut 251 tapusta ja tutkii muita. Raportin mukaan surmatuista kahdeksan prosenttia on naisia, 14 prosenttia lapsia ja 78 prosenttia miehiä. Herana raportoi, että se on selvittänyt näistä 265 henkilön tiedot. Järjestön mukaan protesteissa ja mielenosoituksissa on kuollut kymmeniä alle 18-vuotiaita: alaikäisten kuolleiden määräksi on kerrottu 68. Lisäksi 18 242 henkilöä on vangittu. (Herana 2022.)

Iranin valtio on mielenosoitusten alettua myös rajoittanut verkkoyhteyksien toimintaa tai lamauttanut ne lähes kokonaan. Kaupunkien kouluja on suljettu ja kaduille on perustettu tiesulkuja ja tarkastuspisteitä. Valtio on kieltänyt joidenkin lakkoihin osallistuneiden pienten kauppojen toiminnan. Monet opettajat on tuomittu vankilaan tai sakkoihin, koska he ovat olleet mukana mielenilmauksissa.

Mielenosoitusten sarja oli laaja, kuukausia taukoamatta jatkunut maanlaajuinen tapahtuma. Internetillä ja sosiaalisella medially oli suuri rooli Mahsa Aminin kohtalon ja uutisen leviämässä. Mielenosoitukset levisivät myös muualle maailmaan – Suomessakin niitä järjestettiin ainakin Helsingissä, Tampereella ja Turussa – ja niitä yhdisti kurdinkielinen iskulause ”Zhen, Zhian, Azadi” (suom. ”nainen, elämä, vapaus”).

Iranissa mielenosoitukset eivät ole jatkuneet niin aktiivisina kuin ensimmäisinä kuukausina, koska valtio käytti heti kovaa väkivaltaa kansannousun tukahduttamiseen. Edelleen Teheranissa ja monissa kaupungeissa mielenosoittajat huutavat iltaisin iskulauseita valtiota vastaan. Baluchestanin läänin kaupungissa Zahedanissa sunnimuslimit lähtevät jokaisen perjantairukouksen jälkeen kaduille osoittamaan mieltään valtiota vastaan. Mielenosoittajien joukossa on myös ei-uskovaisia sekulaareja, sillä mielenosoituksissa on nähty sekulaarisia iskulauseita, kuten ”kuolema diktatuurille” tai edellä mainittu ”nainen, elämä, vapaus” sekä etnisillä alueilla kuten Kurdistanissa ”niin kauan kuin yksi kurdi elää, Kurdistanin elää”.

Zhina oli nuori nainen ja hänen kuolemansa johtui islamilaisen valtion naisia koskevista kovista määräyksistä ja vapauksien riistämisestä. Traaginen tapaus on kuitenkin vain yksi esimerkki islamilaisen ideologian seurauksista ja valtion tahdosta vaikuttaa jokaiseen yhteiskunnan osa-alueeseen, myös ihmisten käyttäytymiseen kaupungeissa kodin ulkopuolella.

Iranilaisten elämä kaupungeissa uskonnollisen ideologian valvonnassa

Nykyinen hallitusmuoto on ollut Iranissa vallassa vuodesta 1979 vallankumouksen jälkeen. Valtion johdossa toimii yksi mullahi (islamin uskonnon pappi), joka hallitsee koko maata (ks.

Crane ym. 2008, 10). Hänellä on täysi määräysvalta sotilas-, lainsäädäntö-, toimeenpano- ja oikeuslaitoksessa. Johtajaa ei valitse kansa vaan uskonnollisten asiantuntijoiden neuvosto (pers. *Majlis khobregan*), ja valinta on elinikäinen (ks. Katzman 2017, 2). Uskonnollisella johtajalla on ihailijoita, jotka ovat täysin omistautuneet hänelle; johtaja on heille sekä isä että uskonnollinen johtaja, imaami. Iranin kaltaisessa ehdottomassa diktatuurissa alaisten odotetaan olevan aina uskollisia, uhraamaan henkensä johtajan puolesta tai riistämään henki toiselta yhteiskunnan jäseneltä uskollisuutensa merkiksi. Islamilaista tasavaltaa johtaa nykyisin Ali Khamenei, joka on järjestyksessä islamilaisen tasavallan toinen johtaja. Ensimmäinen johtaja Ruhollah Khomeini kuoli vuonna 1989 Teheranissa (ks. myös Nahavandi 2010, 5–6).

Iranin kaupungeja hallitsevat suuret erilaiset poliisijoukot sekä virallisilla että epävirallisilla valtuuksilla. Esimerkkeinä näistä ovat vapaaehtoiset *basijit* ja viralliset poliisit. Iranin poliisivoimat (pers. *niruyeh entezami*) selvittää esimerkiksi murhia, ryöstöjä sekä huumerikoksia, ja sen toimivaltuuksiin kuuluu myös yhteiskuntajärjestyksen luominen puuttumalla rikkomuksiin islamilaisen tasavallan siviililakeja kohtaan. Islamilaisen tasavallan tieto- ja turvallisuusministeriö (pers. *vezarateh etlaat*) alainen poliisijärjestelmä puolestaan valvoo kaupunkien asukkaiden poliittista toimintaa (ks. *Farsnews* 2023). Merkittävä kaupungeja hallitseva tekijä on myös Iranin islamilaista tasavaltaa puolustava ideologinen armeija, islamilainen vallankumouskaarti (pers. *sepah pasdaraneh engalbe eslami*), joka perustettiin vuonna 1980 Iranin islamilaisen vallankumouksen voiton jälkeen (ks. Silinsky 2019, 2). Tällä organisaatiolla on tieto- ja turvallisuusosasto (pers. *etlaat sepah*), joka vastaa opposition poliittisesta valvonnasta. Sillä on myös Basij Mustazafin -niminen (suom. köyhien armeija) vapaaehtoisjoukko, jonka tehtävänä on puolustaa islamilaista tasavaltaa oppositiota vastaan (vrt. myös Katuzian 2015, 302).

Kaikki oppositiopoliittiset puolueet on tukahdutettu vallankumouksen alkuvuosista lähtien. Tuolloin valtiota vastustaneet niin vasemmistolaiset kuin uskonnollisetkin puolueet hajotettiin ja niiden toiminta julistettiin laittomaksi. Tämän jälkeen yksikään näiden puolueiden jäsen tai kannattaja ei ole voinut toimia Iranissa vapaasti. Oppositiopuolueiden toiminta on tehty vaikeaksi: puolueiden kieltämisen jälkeen niiden kannattajia vastaan on hyökätty ja heitä on pidätetty, kidutettu ja teloitettu Iranin vankiloissa. Islamilaisen tasavallan poliisijoukot partioivat kaupungeissa pidättäen valtion vastustajia. Väkivaltaisten kuulustelujen jälkeen heidät luovutettiin vallankumoustuomioistuimille. Näiden tukahduttamistoimien seurauksena valtiota vastustavat poliittiset aktivistit joko piiloutuivat Iranin kaupunkeihin tai pakenivat maasta ja elivät pakolaisina oman valtionsa ulkopuolella (ks. Mofidi & Aghapouri 2023, 5).

Tilanne Iranin eri etnisillä alueilla heikkeni myös poliittisen toiminnan osalta vallankumouksen jälkeen. Eniten sortoa tapahtui Iranin Kurdistanissa, jossa ihmiset pystyivät kuitenkin jatkamaan vastarintaa hallinnon sotilaallisia hyökkäyksiä vastaan niin kaupungeissa kuin maaseudun kylissä aina näihin päiviin asti. Kurdistanissa vallankumouksen jälkeen kansa vastusti valtion poliittisia suunnitelmia ja vaati alueellista autonomiaa. Islamilaisen tasavallan johtaja ajatollah Khomeini antoi kuitenkin 19. elokuuta 1979 vallankumouskaartille jihad-käskyn valloittaa Kurdistan. Joukot hyökkäsivät ensin alueen kaupunkeihin ja valloittivat ne, minkä jälkeen ne työnsivät vastustajan rajan toiselle puolelle Irakiin. Kurdistanin kaupungit on miehitetty ja niitä hallitsee armeija. Muilla etnisillä alueilla, kuten turkmeeni-

arabi- ja beluchialueilla, joilla puhutaan näitä kielinä äidinkielinä, valtio toteutti samankaltaisia sortotoimia. Baluchistanissa ja Kurdistanissa vastustus valtiota vastaan jatkuu. Baluchistanissa sunnien uskonnollinen vaikutus on vahva, kun taas suurin osa Kurdistanin taistelijoista on maallistuneita (ks. myös Crane ym. 2008, 113).

Poliittisen toiminnan rajoittamisen ohella ihmisten arkeen ja elämään vaikuttaa merkittävästi Iranin islamilaisen tasavallan harjoittama naisten sorto. Islamilainen tasavalta alkoi heti vallankumouksen jälkeen rajoittaa ja eristää naisia Iranin kaupungeissa islamilaiseen ideologiaan vedoten. Aiemmin Iranissa vallinneen modernismin mukaan naisten elämä kaupungeissa oli maallisempaa ja vapaampaa ainakin pukeutumisen suhteen. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, etteivät naiset olisi olleet uskonnollisia, vaan he osoittivat olevansa tällä tavoin nykyaikaisia. Konservatiivisissa uskonnollisissa kylissä ja alueilla naisten käyttämät vaatteet poikkesivat kaupungeissa asuvien naisten pukeutumisesta, ja konservatiivisemmillä aluilla naiset käyttivätkin huntuja ja huiveja peittääkseen itsensä. Kun mullahit tulivat valtaan islamilaisen vallankumouksen jälkeen (Iranin islamilaisen vallankumouksen virallinen syntypäivä on 11.2.1979), kaikki naiset asuinpaikasta ja uskonnollisuudesta riippumatta veloitettiin käyttämään islamilaisia vaatteita. Tämän politiikan seurauksena naisia rajoitettiin yhä enemmän, ja naisilta riistettiin ruumiillista itsemääräämisoikeutta koskeva päätösvalta. Iranissa naiset ovat kuitenkin taistelleet oikeuksiansa ja vapautensa saavuttamiseksi, mutta valtio on tukahduttanut heidät. Seuraavaksi avaan, miten uskonnollinen ideologia ja naisten oikeudet kytkeytyvät kaupunkiin. Tämä on välttämätöntä, jotta ymmärretään, millaiset näkökulmat ja kiistankohteet tulevat näkyviksi Mahsa Aminin kuolemaa seuranneissa mielenosoituksissa. Valtion uskonnolliset säännöt, moraalipoliisin tiukka valvonta ja valtion kannattajien puuttuminen naisten toimintaan rajoittavat naisten vapaata liikkumista kaupungeissa. Valtion kannattajat hyökkäävät myös valtion vastustajien mielenosoituksia vastaan kaduilla. (Nurizadeh 2011, 273–274.)

Turvattomuus Iranin kaupungeissa ja Iranin valtion rooli

Iranin kaupunkien asukkaat elävät paineen alaisina useilla tavoilla. Nämä paineet johtuvat poliittisista, sosiaalisista ja taloudellisista ongelmista, jotka tekevät Iranin kaupungeista vaarallisia. Normaalisti valtio on aktiivinen kansalaisten turvallisuuden luomisessa, mutta Iranissa valtion politiikka ja toimenpiteet keskittyvät voimakkaasti shiialaisuuden vahvistamiseen. Käytännössä suuri määrä valtion resursseja kuluu sotilaiden ja propagandakoneiston ylläpitoon, minkä lisäksi Iranissa esiintyy mittavaa korruptiota. Lisäksi Iran rahoittaa omia liittolaisiaan, kuten shiialaisia militanttiryhmiä Hizbollahia Libanonissa ja Hamasia Palestiinassa (ks. Silinsky 2019, 22). Tähän toimintaan valtion käyttämä rahoitus voitaisiin suunnata toisinkin: esimerkiksi torjumaan köyhyyttä ja luomaan kansalaisten hyvinvointia. Kyse on siis poliittisesta ja ideologisesta valinnasta, joka näkyy kaupunkien arjessa.

Iranin suuret kaupungit, kuten pääkaupunki Teheran, Mashhad, Isfahan, Tabriz, Kermanshah sekä muut maan provinssien keskuskaupungit ovat monin tavoin vaarallisempia kuin pienemmät kaupungit. Iranin kaupungit on jaettu taloudellisesti rikkaisiin, keskiluokkaisiin ja köyhiin alueisiin (ks. Mirsafa ym. 2023, 19). Teheranin pohjoisen alueet ovat rikkaita ja

etelän alueet köyhiä. Kaupunkien laidoilla on marginaalisia, enimmäkseen pienituloisten laittomasti rakentamia kaupunginosia, joissa ei ole juuri mukavuuksia. Näissä naapurustoissa on köyhyyttä, työttömyyttä ja väkivaltaa paljon enemmän kuin vaurailla asuinalueilla (ks. mt., 11). Valtio tarjoaa vähemmän palveluita näille kaupunginosille, ja rakentamisen valvonta on erittäin heikkoa. Keskiluokkaiset ja köyhät muuttavat alueille yhdessä köyhien maaseudulta muuttajien kanssa (ks. Miklos 1983, 22).

Iranin kaupungit ovat sosiaalisesti ja poliittisesti turvattomia. Ihmiset elävät usein vanhentuneiden perinteisten tapojen paineen alla. Nämä perinteet ovat pysyneet nykypäivään lähes muuttumattomina, osin uskonnon ansiosta. Tämä näkyy muun muassa valtion tarpeettomana sekaantumisenä ihmisten yksityiselämään kuten naisten pukeutumiseen julkisilla paikoilla sekä naisten ja miehen välisiin suhteisiin. Valtio on määrännyt, että busseissa ja metrossa naisten ja miesten on matkustettava erillään. Esimerkki osoittaa, miten Iranin valtio uskonnon perusteella sääntelee ja asettaa rajoituksia sekä naisten että miesten liikkumista ja toimintaa kaupungeissa.

Iranilaiset eivät voi sosiaalisen valvonnan ja paineen alaisina aina elää yksilöllistä elämää ja tehdä omia valintoja (ks. myös Ariapooran ym. 2023, 5). Syntyy helposti niin sanallisia kuin fyysisiäkin konflikteja tavallisten ihmisten kesken kaduilla ja muilla julkisilla paikoilla. Iranin islamilainen valtio vastustaa yksilöllistä ja sosiaalista liberalismia ja on asettanut tämän-tyyppistä elämäntyyliä kannattavat aktivistit fyysisen ja propagandapaineen alle vuosien ajan. Taloudellinen liberalismi sen sijaan toimii, koska islamilaisella tasavallalla ei käytännössä ole ongelmia yksittäisen talouden ja sen laajentumisen kanssa (ks. myös Abrahamian 2003, 240.)

Iranin kaupungeissa selvästi näkyvät köyhyys ja kurjuus johtuvat kuvaamani kaltaisesta luokkayhteiskunnasta, talouskasvun puutteesta ja taloudellisen taantumisen jatkumisesta. Niitä vahvistaa Iranin rahayksikön arvon lasku suhteessa ulkomaan valuuttoihin öljyn vientiin perustuvassa yhden tuotteen taloudessa (ks. myös Katuzian 2015, 282, 289). Köyhyys on saanut jotkut ihmiset turvautumaan laittomaan toimintaan, kuten huumausaineiden myyntiin, varkauksiin ja väkivaltaan elantonsa saamiseksi (ks. Crane ym. 2008, 99–100). Väkivallan ja ryöstöjen uhrin ovat puolustuskyvyttömiä ja usein köyhiä. Iranin poliisi ei ole kyennyt turvaamaan ihmisten oikeuksien toteutumista, vaan päinvastoin se turvautuu ylenmääräiseen väkivaltaan, aivan kuten mielenosoituksissakin.

Oikeuslaitoksen harjoittamat kidutukset ja teloitukset siviilivankiloissa ja poliittisissa vankiloissa ovat lisänneet turvattomuutta ja loputonta väkivallan kierrettä. Islamilaisen tasavallan perustamisen jälkeen hallitus on aiemman monarkian tavoin käyttänyt kidutusta ja teloitusta rikosten lopettamiseksi. Toimet eivät ole auttaneet lopettamaan rikollisuutta, vaan monissa tapauksissa rikosten määrä on kasvanut. Esimerkiksi huumeidenkäyttäjien määrä nousee joka vuosi (vrt. myös Nurizadeh 2011, 262). Lisäksi kaupunkien arkeen ja ihmisten elämään vaikuttaa se, että rikollisuuden ja köyhyyden torjumisen sijaan Iran keskittyy valtion uskonnolliseen ideologiaan perustuvien sääntöjen valvomiseen ja täytäntöönpanoon. Valtion toiminnan seuraukset ovat usein tragedioita, kuten Mahsa Aminin tapauksessa.

Johtopäätöksiä

Tässä tekstissä on avattu, miten Iranin kaupungeissa ihmisten elämiin heijastuvat erilaiset taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset paineet ja miten Mahsa Aminin kuoleman jälkeiset protestit nostattivat nämä yhteiskunnalliset kysymykset pintaan osana ihmisoikeuskeskustelua, jossa on vaadittu naisten oikeutta omaan elämään, kansalaisten hyvinvointia ja turvallisuutta liikkuva ja elää asuinalueillaan. Nämä paineet ovat kasvaneet vuoden 1979 islamilaisen vallankumouksen jälkeen, eikä niille ole odotettavissa loppua. Ihmiset ovat ponnistelleet poliittisesti esimerkiksi katuprotestein päästäkseen eroon tilanteesta, mutta ainakin toistaiseksi heidän voimansa on ollut heikompi kuin valtion poliisivoima. Irania hallitseva islamilainen tasavalta käyttää voimakeinoja ja propagandaa neutraloidakseen tai tukahduttaakseen kaikki valtion vastaiset pyrkimykset. Naisiin kohdistuva syrjintä näkyy koko muulle maailmalle, sillä Iranin kaupungeissa poliisi ja islamilaiset joukot hyökkäävät erityisesti naisia vastaan, sillä vallanpitäjät haluavat naisten elävän tiukkojen islamilaisien hallintomallien alla. Naiset kuitenkin taistelevat näitä pyrkimyksiä ja tavoitteita vastaan. Loppukesällä 2022 Mahsa (Zhin) Aminin murhaa vastaan syntyneet protestit ovat viimeisin esimerkki koko iranilaisen yhteiskunnan ja myös naisten oikeuksia puolustavassa liikkeessä syntyneestä toiminnasta. Tuolloin Iranin hallituksen vastaiset mielenosoitukset jatkuivat kuukausia kaikissa kaupungeissa ja myös joissakin kylissä. Valtiovallan vastaus näihin mielenosoituksiin muutti kaikki kaupungit sodankäynnin alueiksi asukkaita vastaan tappaen ja pidättäen lukemattomia ihmisiä.

Iranin kaupungeista on tullut kansalaisilleen turvattomuuden, köyhyyden, kurjuuden ja syrjinnän kiteytyymiä. Iranin hallinnon harjoittaman politiikan jatkaminen lisää näiden epävarmuustekijöiden vaikutusta ja olosuhteiden seurauksena luokkaerot ja rikosten määrä kasvavat, mutta iranilaisten protestit jatkuvat.

Lähteet

- Abrahamian, Ervand (2003): *Eeterafeh shekanjeshodegan, zendanba va ebrazeh nedamathayeh alani dar Iraneh novin*. Käänt. R. Sharifiha. Tukholma: Baran.
- Ariapooran, Saeed, Mehdi Khezeli, Parisa Janjani, Hamid Jafaralilou, Sajad Narimani, Maryam Mazaheri & Mohsen Khezeli (2023): "Protective factors against suicide attempt in Iranian Kurdish women: a qualitative content analysis". *BMC Psychiatry*, 23(58). <https://eprints.arums.ac.ir/16638/1/content%20analysis.pdf>, 8.9.2023.
- Beytoote* (2022): "Nemayandeh majles; Hejابه Mahsa Amini hich iradi nadasht. Chera bazdasht shod?!". *Beytoote*, 18.9.2022. <https://www.beytoote.com/news/politics-social/banews100420.html>, 22.9.2023.
- Crane, Keith, Rollie Lal & Jeffrey Martini (2008): *Iran's political, demographic, and economic vulnerabilities*. Santa Monica: RAND Corporation. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA483400.pdf>, 2.9.2023.
- Farsnews* (2023): "Zarbayed sepah va vezarateh etelaat be shabakeyeh eghteshashat". *Farsnews*, 6.9.2023. <https://www.farsnews.ir/news/14020615000584/>, 6.9.2023.
- Human Rights Activists News Agency (Hrana) (2022): Iran protests 2022 – Detailed report of 82 days of nationwide protests in Iran. <https://www.hra-news.org/wp-content/uploads/2022/12/Mahsa-Amini-82-Days-Protest-HRA.pdf>, 27.1.2023.
- Katuzian, Homayon (2015): *Iranian, Doraneh bastan ta doraye moaser*. Käänt. H. Shahidi. 7. painos. Teheran: Nashreh markaz.

- Katzman, Kenneth (2017): *Iran: Politics, Human Rights, and U.S. Policy*. Washington: Congressional Research Service. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1028017.pdf>, 27.8.2023.
- Miklos, Jack C. (1983): *The Iranian revolution and modernization: Way stations to anarchy*. Washington: National Defense University. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA131627.pdf>, 3.9.2023.
- Mirsafa, Masoumeh, Sara Habibi, Maysam Basirat & Hosein Aslipour (2023): "Identification and prioritization of influential thematic areas in developing the national urban policy in Iran". *Iranian Journal of Public Policy*, 8(4), 9–25. https://jppolicy.ut.ac.ir/article_91399_363529ddc9bcc6448d89f301f83b8aa4.pdf, 6.9.2023.
- Mofidi, Sabah & Jiyar Aghahpouri (2023): "The role of Kurdish identity in shaping political identity: A case study of Kurdish university students in Rojhelat, Kurdistan-Iran". *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 10(3), 1–17.
- Nahavandi, Houshang (2010): *Khomeini dar Faranseh*. Käänt. Dadmeher. Los Angeles: Ketab Crop.
- Nurizadeh, Alireza (2011): *Az hojerehayeh salus ta ghorfehayeh super doluks*. Tukholma: Baran.
- Radiofarda* (2022a): "Shomareh shahrhayeh dargir az 80 shahr gozasht". *Radiofarda*, 22.9.2022. <https://www.radiofarda.com/a/32045728.html>, 4.9.2023.
- Radiofarda* (2022b): "Tirandazyeh be mardomeh motarezeh dar Saghez dar payeh tadfineh Mahsa Amini, kondi shadideh internet". *Radiofarda*, 17.9.2022. <https://www.radiofarda.com/a/mahsa-amini-shooter-protesting-people-saqqez-iran/32038493.html>, 26.1.2023.
- Silinsky, Mark D. (2019): "Iran's Islamic revolutionary guard corps, its foreign policy and foreign legion". Expeditions with MCUP. Quantico: Marine Corps University. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/Iran%20Guard%20PDF.pdf>, 5.9.2023.
- Toivonen, Reetta & Päivi Mattila (2015): Ihmisoikeudet kuuluvat jokaisille ihmisille. Ihmisoikeusliitto, 18.12.2015. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet-kuuluvat-jokaiselle-ihmiselle/>, 7.9.2023.
- Yancey-Bragg, N`dea (2022): "How protests in Iran over Mahsa Amini's death 'forever moved the debate' over women's rights". *USA Today News*, 24.9.2022. <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2022/09/24/mahsa-amini-death-iran-womens-rights-debate/8074393001/>, 27.12.2022.